

WERNER STEFFENS

OCHRONA EUROPEJSKICH POPULACJI RYB WYMAGA ZARZĄDZANIA POPULACJĄ KORMORANÓW

Deutscher Anglerverband e.V. German Anglers Association
Weissenseer Weg 110, 10369 Berlin, Germany
e-mail: info@anglerverband.com

Rozwój i obecny stan populacji kormoranów w Europie

W Europie występują dwa podgatunki kormorana czarnego:

- *Phalacrocorax carbo carbo* – podgatunek atlantycki (w terminologii UE – kormoran atlantycki),
- *Phalacrocorax carbo sinensis* – podgatunek kontynentalny (w terminologii UE – kormoran lądowy).

Podgatunek atlantycki nie zmienił znacząco wielkości swojej populacji i regionalnego zasięgu występowania w ostatnich trzech dziesięcioleciach. Jednakże w podgatunku kontynentalnym znacząco zmieniła się zarówno liczba osobników gniazdujących, jak i regionalny zasięg występowania.

Według Kohla [2010] w krajach Europy Zachodniej i Środkowej liczba par lęgowych wynosiła około:

- 25 000 w Polsce w 2006 r.,
- 23 000 w Niemczech w 2009 r.,
- 33 000 w Danii w 2008 r.,
- 42 000 w Szwecji w 2009 r.,
- 13 000 w Estonii w 2009 r.,
- 14 000 w Finlandii w 2010 r.,
- 26 000 w Rumunii w 2006 r.

W 2000 roku w wybranych krajach Europy Wschodniej liczba par lęgowych wynosiła około 119 800, w tym:

- 70 000 na Ukrainie,
- 48 000 w Rosji,
- 1400 na Białorusi,
- 400 w Mołdawii.

Szacunkowe dane z 2006 roku dla tych krajów to 160 000-170 000 szt. [Kohl 2010]. Całkowitą populację kormoranów w Europie Wschodniej i Środkowej w 2006 roku, według Kohla [2010] przedstawiono poniżej:

	Pary lęgowe	Współczynnik ekspansji	Osobniki (lato)
Europa Środkowa	284 454	5,0	1 424 000
Wschodnia Europa	165 000	5,2	858 000
Ogółem	494 542		2 282 000

Wpływ kormoranów na populacje ryb i rybołówstwo w Europie

Obecnie przyjmuje się, że dzienna konsumpcja kormorana zwyczajnego wynosi 400 do 600 g ryb. Kormoran konsumuje różne gatunki i klasy wielkości ryb, tak więc ptaka tego można uważać za gatunek generalistyczny i oportunistyczny. Rodzaj ofiary zależy głównie od składu gatunkowego i dostępności zgrupowań ryb.

Waga ciała ofiar może dochodzić do 800-900 g, jednak w większości przypadków waga ryby wynosi poniżej 500 g. Biorąc pod uwagę, że w Europie żyje ponad 2 mln kormoranów, wielkość zjedzonych ryb szacuje się powyżej 1000 ton dziennie.

Wpływ kormoranów na populacje ryb w zależności od obiektu wodnego, to:

- występowanie znacznych szkód w populacjach ryb małych strumieni i rzek,
- wysokie straty w jeziorach – również uszkodzenia narzędzi połowowych,
- znaczące drapieżnictwo w wodach przybrzeżnych (np. w Bałtyku),
- straty o charakterze zagrożeń w stawach karpowych.

Przykład 1.

Zmniejszenie populacji lipienia (*Thymallus thymallus*) w rzece Ilm w Turynгии [Görlach, Müller 2005].

Przykład 2.

Zmniejszenie połowów rybołówstwa zawodowego, a żerowanie kormoranów w Jeziorze Chiemsee [Klein 2005, Schröder i in. 2007].

Przykład 3.

Drapieżnictwo na młodocianych rybach tuż po zarybieniu we Fjordzie Ringkøbing na Bałtyku [Jepsen, Olesen 2006]. Na podstawie badań wypluwek ptaków stwierdzono, że kormorany pożarły:

- 50% znakowanych młodocianych węgorzy,
- 25-40% znakowanych smoltów łososia atlantyckiego,
- prawie wszystkie znakowane młodociane flądry.

Przykład 4.

Straty młodocianych ryb w stawach hodowlanych. W 2009 r. straty finansowe spowodowane przez kormorany w stawach hodowlanych w Brandenburgii wyniosły ponad 1 mln euro, pomimo podejmowanych działań odstraszających, tzn. odstrzelenia ponad 1000 ptaków w 2009 r. [Dettmann 2011].

Zranienia ryb spowodowane przez kormorany. Znaczące bezpośrednie straty powstają w rezultacie zranień ryb, których ptaki nie były w stanie przełknąć. Ocalałe osobniki ryb często wykazują znaczne obrażenia skóry i mięśni. Obrażenia te mogą

osłabiać ryby i zmniejszać pobór pokarmu oraz ich wzrost. Wtórne infekcje bakteryjne lub grzybicze często prowadzą do wzrostu śmiertelności. Po inwazji kormoranów w pewnym rejonie rzeki Ren 46,5% ryb, które uniknęły pożarcia było poranionych.

Oczywisty i bezsporny jest fakt, że populacja kormoranów w Europie wzrosła dramatycznie w ostatnich 2-3 dekadach i spowodowała spadek zasobów ryb w różnych wodach oraz zmniejszenie połowów rybaków i wędkarzy. Gwałtowny rozwój tego gatunku ptaka spowodował szkody ekologiczne w faunie ryb i socjo-ekonomiczne straty w rybołówstwie.

Jak można im przeciwdziałać?

Możliwości zarządzania populacją kormorana w Europie

Głównym powodem udanego rozwoju populacji kormorana w Europie jest wprowadzenie Dyrektywy Rady Europy UE (Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej) z dnia 2 kwietnia 1979 r. w sprawie ochrony dzikiego ptactwa (79/409/EWG) oraz opartych na niej działań dla ochrony terenów lęgowych.

Kraje członkowskie mają możliwość odstępowania od ścisłych działań ochroniarskich zawartych w tej Dyrektywie: „w celu zapobiegania poważnym szkodom w odniesieniu do zbóż, inwentarza żywego, lasów, rybołówstwa i wody” lub „w celu ochrony flory i fauny”, jeśli nie ma innego zadowalającego rozwiązania. Na mocy tego odstępstwa, w niektórych krajach członkowskich dopuszcza się odstraszenie, aby zmniejszać lub zapobiegać szkodom wyrządzanym przez ptaki. Odnośne pozwolenia są ograniczone w przestrzeni i czasie oraz są różne w różnych krajach. W pewnych przypadkach możliwe jest również odstrzelanie.

Przykładowo, w Danii możliwe jest przerywanie rozwoju embrionalnego jaj przez pokrywanie ich olejem w nisko rozmnażających się koloniach. We Francji istnieją stałe limity odstrzału. Natomiast w Holandii nie są dopuszczalne żadne działania przeciwko kormoranom. **Działania, które można podejmować w celu ochrony populacji ryb (metody zarządzania kormoranami), to:**

- **Odstraszanie nieletalne** (np. niepokojenie akustyczne) Ograniczone obszarowo, drogie i nieefektywne; **konsekwencje:** zaniepokojone ptaki polują i żerują na sąsiednich wodach
- **Odstraszanie przez odstrzał** Ograniczone obszarowo, drogie, wymaga licencji łowieckiej; **konsekwencje:** zabite ptaki są szybko zastępowane przez kormorany z innych obszarów
- **Pokrywanie jaj olejem w gniazdach** Możliwe tylko w koloniach gniazdujących na ziemi, efektywne, praktykowane w Danii

- **Schładzanie jaj w gniazdach** przez płoszenie rozmnażających się ptaków
Efektywne, np. schłodzenie od północy do rana lub dwukrotnie przez 3 godziny: od 7,5 do 5,7°C i od 4,5 do 0,3°C
- **Ochronianie małych obiektów wodnych przewodami pod napięciem lub siatkami**
Drogie, nieodpowiednie, np. dla dużych farm
- **Budowanie zanurzonych kryjówek dla ryb**
Drogie, efekt ograniczony obszarowo i niepewny
- **Zapobieganie powstawaniu nowych kolonii kormoranów**
Stwarza możliwość wzrostu populacji kormoranów
- **Wspieranie drapieżników**, np. szopa pracza (*Procyon lotor*), bielika (*Haliaeetus albicilla*)
Tylko ograniczona efektywność

Podsumowując wszystkie możliwości zarządzania populacją kormorana (narzędzia zarządzania) i ochrony populacji ryb, należy stwierdzić, że: tylko interwencje podczas fazy reprodukcji ptaków, czyli redukcja sukcesu lęgowego umożliwia zrównoważone zarządzanie populacją kormorana i konieczne zmniejszenie liczby ptaków. Należy również wziąć pod uwagę, że kormorany migrują na długich dystansach, np. z Finlandii do Północnej Afryki [Valkama 2010]. Oznacza to, że regionalnie i narodowo odizolowane działania zarządzające mają tylko ograniczony efekt.

W ostatnich dekadach podjęto liczne wysiłki na poziomie narodowym i europejskim, aby zredukować silny wpływ kormoranów na populacje ryb i rybołówstwo. Przykładowo, **ostatnie ważne inicjatywy europejskie, to m.in.:**

- **Warsztaty EIFAC** (European Inland Fisheries Advisory Commission-Europejska Komisja Doradcza ds. Rybołówstwa Śródlądowego), 20-21 listopada 2007 r., na których podjęto następujące zalecenia:
 - koordynować działania narodowe przez wspieranie przygotowywania i wdrażania efektywnego Europejskiego Planu Zarządzania Kormoranem (ECMP), włączając wszystkich odnośnych udziałowców,
 - ustanowić centralny mechanizm koordynowania, monitorowania i oceny działań dotyczących kormoranów,
 - zredukować sukces reprodukcyjny populacji kormorana czarnego, aby zmniejszyć populację i obszar występowania, lecz wciąż zgodną z właściwym stanem ochrony (*favourable conservation status*) kormoranów,
 - zbadać konsekwencje przesunięcia kormorana do statusu Aneksu II, w Dyrektywie Unii Europejskiej dotyczącej ptaków (ptaki niechronione).
- **Rezolucja Parlamentu Europejskiego z 4. grudnia 2009 r.** (przygotowana przez Komitet ds. Rybołówstwa PE) w sprawie opracowania europejskiego planu zarządzania zasobami kormoranów w celu ograniczenia coraz większych szkód wyrządzanych przez kormorany w zasobach rybnych, rybołówstwie i akwakulturze.

Rezolucja została przyjęta większością głosów (96%) na posiedzeniu plenarnym. Spośród 13 wezwań tej rezolucji PE poniższa jest **specjalnie ważna**:

- Parlament Europejski wzywa Komisję do przedłożenia wielostopniowego planu zarządzania zasobami kormoranów, koordynowanego na szczeblu europejskim, w ramach którego w dłuższej perspektywie czasowej zasoby kormoranów byłyby postrzegane jako integralna część środowiska ukształtowanego ręką człowieka i który nie zagrażałby celom Dyrektywy w *sprawie ochrony dzikiego ptactwa* ani celom programu „Natura 2000” w zakresie gatunków ryb i ekosystemów wodnych.

Jednakże Dyrektoriat Generalny ds. Środowiska Komisji Europejskiej zlekceważył wezwania Parlamentu Europejskiego i stwierdził, że Komisja Europejska nie wyraża chęci realizowania żądań Parlamentu Europejskiego oraz wspierania Europejskiego Planu Zarządzania Kormoranem. Dyrektor(iat) Generalny ds. Środowiska będzie wspierał jedynie skoordynowane działania pomiędzy krajami członkowskimi.

W przyszłości należy więc wykorzystać wszystkie możliwości narodowe dla zredukowania populacji kormorana zgodnie z Dyrektywą w *sprawie dzikiego ptactwa* (79/409/EEC) w krajach członkowskich.

Przykład z Niemiec

Niemiecki Związek Wędkarski wzywa do zmniejszenia niemieckiej populacji kormoranów o 50% w ciągu najbliższych 3 lat.

Argumentacja: poważne szkody wyrządzone populacjom ryb i rybołówstwu. Władze ochrony przyrody próbują odrzucić ten postulat.

Argumentacja: poważne szkody w populacjach ryb nie są ewidentne.

W przyszłości należy więc mobilizować siły we wszystkich krajach członkowskich (przez rządy, członków parlamentu, organizacje pozarządowe), aby zmusić Komisję Europejską do realizacji wezwań Parlamentu Europejskiego i ustanowić Europejski Plan Zarządzania Kormoranem, który umożliwi efektywne chronienie populacji ryb i rybołówstwa.